

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
КУШКИ ПАВЛА АНДРІЙОВИЧА
на тему
«ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з планами науково-дослідної роботи Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

Однією з головних особливостей сучасного етапу розвитку аграрного підприємництва є поєднання економічної ефективності з соціальними зобов'язаннями бізнесу перед працівниками, місцевими громадами і суспільством. У цьому контексті тема дисертаційного дослідження Кушки Павла Андрійовича є досить актуальною, оскільки спрямована на пошук дієвих економічних стимулів формування та механізмів практичної реалізації соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств. Роль останньої істотно зростає з огляду на теперішні виклики воєнного часу, депресивний стан частини сільських територій і необхідність зміцнення соціально-економічної стійкості аграрного сектору.

Водночас, попри зростання уваги науковців і практиків до проблематики соціальної відповідальності бізнесу, механізми її формування та стимулювання у сфері аграрного підприємництва залишаються недостатньо розробленими, зокрема в частині економічного обґрунтування доцільності впровадження певних соціальних ініціатив і практик, налагодження партнерських відносин із територіальними громадами та розвитку інституційного середовища. Передусім це стосується малих й середніх сільськогосподарських підприємств, для більшості з яких впровадження базових інструментів соціальної відповідальності часто стає складним завданням через обмежені ресурсні можливості та відсутність ефективних стимулів.

Крім того, актуальність теми рецензованого дисертаційного дослідження зумовлена стратегічним курсом України на інтеграцію до Європейського Союзу, де питання корпоративної соціальної відповідальності та соціального партнерства є ключовими елементами державної політики та регуляторних стандартів.

Дисертаційна робота Кушки П.А. повністю узгоджується з напрямками наукових досліджень університету, зокрема з науковою темою факультету управління, економіки та права Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького «Механізми забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора економіки та сільських територій» на 2021-2025 роки (номер державної реєстрації 0121U108898). Дисертантом зроблено вагомий внесок у розробку теоретичних і методичних

положень формування інструментарію стимулювання соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств.

Загальна оцінка змісту роботи

Ретельний аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави стверджувати, що Кушкою Павлом Андрійовичем здійснене ґрунтовне та цілісне дослідження теоретичних та методичних основ, а також середовища формування механізму стимулювання соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств. За його підсумками розроблено низку рекомендацій щодо практичного застосування інструментів та важелів цього механізму в сучасних умовах функціонування аграрного сектору економіки України.

Дисертація написана грамотною науковою мовою, логічно структурована, виклад тексту лаконічний та зрозумілий. Зміст кожного розділу послідовно продовжує попередній, формуючи цілісну систему наукового аналізу явища соціальної відповідальності у сфері аграрного бізнесу.

Теоретична частина роботи ґрунтується на широкому огляді сучасної наукової літератури, що дало змогу автору розкрити еволюцію підходів до трактування змісту соціальної відповідальності та окреслити її галузеву специфіку в аграрному секторі.

Аналітична частина роботи виконана з використанням актуальних офіційних статистичних даних, інструментів стратегічного аналізу, а також результатів власних досліджень, отриманих в процесі анкетного опитування керівників сільськогосподарських підприємств Львівщини.

Запропоновані автором у третьому розділі моделі стимулювання, соціальної відповідальності, пропозиції щодо розвитку соціального партнерства та удосконалення інституційного забезпечення відзначаються високим ступенем інноваційності й практичної орієнтованості.

Загалом зміст дисертації свідчить про значний науковий потенціал роботи, комплексне бачення автором досліджуваної проблеми та його здатність вирішувати складні науково-практичні завдання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, які виносяться автором дисертаційної роботи на захист, відзначаються високим рівнем обґрунтованості, достовірності та новизни. Підставою для такого твердження є системний підхід дисертанта до дослідження механізму стимулювання соціальної відповідальності аграрного бізнесу, комплексне використання сучасного методологічного інструментарію, опрацювання значного обсягу наукових джерел і статистичних даних, а також безпосереднє проведення ним «польових» досліджень в середовищі сільськогосподарських підприємств.

Рецензована робота характеризується логічною узгодженістю мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження, а також концептуальною цілісністю теоретичних узагальнень, результатів проведених розрахунків і розроблених

практичних рекомендацій. Достовірність отриманих результатів забезпечило використання дисертантом широкого спектру загальних і спеціальних методів економічних досліджень: аналізу та синтезу, індукції та дедукції, системно-структурного і статистичного аналізу, порівняння, абстрактно-логічного, графічного, монографічного, а також методів стратегічного аналізу (SWOT- і PEST-аналіз).

Новаторський характер у контексті вирішення проблеми економічного стимулювання формування соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств мають:

- положення щодо застосування соціального партнерства як інструмента розвитку соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні та рівні трудових відносин, а також розроблена дисертантом модель «Соціальне партнерство + Економічне стимулювання»;

- пропозиції щодо застосування показника зниження трансакційних витрат у якості ключового критерію економічної ефективності соціальної відповідальності;

- положення щодо застосування соціальної звітності усіма сільськогосподарськими підприємствами, незалежно від їхнього розміру, а також рекомендовані способи цього звітування малими і середніми підприємствами;

Крім того, цінними з наукової точки зору є розробка інструментарію економічного стимулювання розвитку соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств на різних організаційних рівнях та обґрунтування механізму інституційного забезпечення формування соціальної відповідальності суб'єктів аграрного бізнесу.

Наукова новизна результатів чітко сформульована й підтверджена змістом роботи.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в поглибленні розуміння економічних механізмів стимулювання соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств, систематизації чинників її формування та інструментарію реалізації; удосконаленні підходів до аналізу середовища розвитку соціально відповідальної аграрного бізнесу.

Практичне значення роботи визначається можливістю використання теоретичних і практичних результатів дослідження у діяльності сільськогосподарських підприємств при виборі найефективніших соціальних практик та інтеграції соціальної відповідальності у бізнес-модель підприємств.

Також, обґрунтування механізмів соціального партнерства та удосконалення інституційного забезпечення соціальної відповідальності, може бути використане органами державної влади та місцевого самоврядування при розробленні регіональних програм сталого розвитку та поліпшення взаємодії між бізнесом, громадами та суспільними інституціями.

Результати дослідження вже знайшли практичне застосування у діяльності ПП «Західний Буг», Лопатинської селищної ради, а також

впроваджені у навчальний процес університету при викладанні низки дисциплін («Підприємництво та бізнес-культура», «Соціальне підприємництво» та ін.), що засвідчено відповідними довідками. Це підтверджує практичну цінність отриманих результатів, їх універсальність та здатність забезпечувати реальний соціально-економічний ефект.

Повнота апробації результатів дослідження

Результати дослідження пройшли широку апробацію на науково-практичних конференціях різного рівня впродовж 2021–2025 рр., що свідчить про їх наукову значущість. Автором загалом опубліковано 12 наукових праць, із них 5 статей у фахових виданнях та 7 – у матеріалах конференцій. Таким чином, рівень апробації результатів дослідження є цілком достатнім.

Дотримання принципів академічної доброчесності

Аналіз дисертаційної роботи Кушки П.А. засвідчив, що її зміст не містить ознак порушення принципів академічної доброчесності. Автором задекларовано самостійність виконання роботи, а її оригінальність підтверджено результатами антиплагіатної перевірки. Дисертантом чітко ідентифіковано джерела отримання інформації та зроблено відповідні посилання. Цитування праць інших науковців та відображення результатів дослідження, отриманих у співавторстві, відповідають вимогам наукової етики.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження

Поряд із загальною позитивною оцінкою викладених у дисертації наукових результатів, висновків та рекомендацій, слід відзначити певні дискусійні положення та зауваження, зокрема:

1) У контексті соціальної відповідальності підприємств агробізнесу автору доцільно було використати не базову модель PEST-аналізу, а розширену, модифікацію PESTEL, яка додатково охоплює екологічні та нормативно-правові фактори зовнішнього середовища, що є важливими для сільського господарства. Також такий підхід відповідає директивам ЄС, ESG-вимогам.

2) Методика оцінювання економічного ефекту соціальної відповідальності через трансакційні витрати, хоч і є новаторською, проте потребує подальшої деталізації щодо методів кількісного вимірювання цих витрат.

3) Аналітичну частину роботи доцільно було б доповнити статистичними даними щодо витрат на соціально орієнтовані заходи та ефективності соціальних практик на великих агрохолдингах, а також по можливості зробити порівняльний статистичний аналіз по кількох підприємствах;

4) Вигоди від впровадження заходів соціальної відповідальності (за результатами соціологічного опитування) доцільно було б ідентифікувати у розрізі підприємств різних розмірів;

5) Назва пропонованого автором «Положення про нефінансову звітність агрохолдингів України» потребує коригування, оскільки категорія «агрохолдинг» законодавчо не визначена. До того ж таке Положення доцільно уніфікувати для всіх суб'єктів аграрного підприємництва.

Однак, усі зауваження та недоліки не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, не зменшують її наукової та практичної цінності та мають рекомендаційний характер.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Кушки Павла Андрійовича є завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, а також значну теоретичну і практичну цінність. Автором отримано вагомі наукові результати, що розвивають сучасні підходи до формування соціальної відповідальності сільськогосподарських підприємств та обґрунтовують дієвий організаційно-економічний механізм її стимулювання. Усі результати, отримані в процесі дослідження, належно висвітлені у наукових працях та пройшли необхідні процедури апробації. Зміст і структура роботи повністю відповідають темі, заявленій меті та завданням дослідження.

Загалом, дисертація Кушки П.А за змістом і оформленням повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ №44 від 12 січня 2022 року зі змінами і доповненнями, а її автор Кушка Павло Андрійович заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри підприємництва

та торгівлі Львівського національного

університету ветеринарної медицини та

біотехнологій імені С.З. Гжицького

Володимир КРУПА

**ПІДПИС
ЗАСВІДЧУЮ**

Учений секретар
Наталія СТОЙКО
11.02 2026 р.